

Agnieszka Zaborowska

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Polskie Towarzystwo Polityki Społecznej Oddział w Radomiu

Wielosektorowa praca socjalna szansą na skuteczniejszą pomoc bezdomnym

1. Wprowadzenie – istota pracy socjalnej

Termin praca socjalna funkcjonuje oficjalnie od roku 1917, kiedy to pojawił się w nazwie amerykańskiego stowarzyszenia National Conference of Social Work. Swoje początki praca socjalna zawdzięcza religii chrześcijańskiej, która upowszechniła ideę pomocy potrzebującym. Następnie na skutek zmian społecznych i ekonomicznych rosło zainteresowanie państw pomocą społeczną, co doprowadziło do powstawania instytucji i stowarzyszeń charytatywnych, aż w końcu pomoc społeczna, a wraz z nią praca socjalna, stała się funkcją państwa. Początkowo praca socjalna nie miała charakteru zawodowego, jednak z czasem ewolucja form tej działalności doprowadziła do ukształtowania się zawodu pracownika socjalnego, jako profesjonalisty w dziedzinie niesienia pomocy potrzebującym¹.

Nowa międzynarodowa definicja pracy socjalnej przyjęta została przez Zgromadzenie Ogólne Międzynarodowej Federacji Pracowników Socjalnych w Montrealu w lipcu 2000 roku. Zgodnie z założeniami tej definicji praca socjalna jest to zawodowa działalność, która promuje społeczne zmiany, rozwiązywanie problemów we wzajemnych ludzkich relacjach oraz wzmocnienie i wyzwolenie ludzi w celu osiągnięcia przez nich dobrostanu. Praca socjalna to działanie, które jest realizowane na rzecz ludzi, w tym na rzecz pojedynczych osób, rodzin, grup oraz społeczności lokalnych. W nowej definicji, fundamentalne dla pracy socjalnej stają się zasady praw człowieka i sprawiedliwości społecznej. Praca socjalna wyrosła na gruncie humanizmu i demokratycznych ideałów, opiera się na szacunku wobec równości, wartości i godności wszystkich ludzi. Profesjonalna praca socjalna skupia się na rozwiązywaniu problemów i zmianie, jest systemem wzajemnie na siebie oddziałujących wartości, teorii i praktyki. Praca socjalna występuje przeciwko barierom, nierównościom i niesprawiedliwości istniejących w społeczeństwach. Praca socjalna, aby świadczyć holistyczną pomoc, wykorzystuje różnorodność doświadczeń, technik i praktyk, a do jej działań należą m.in.: poradnictwo, praca grupowa, praca społeczno-pedagogiczna, pomoc rodzinie i jej terapia, pomoc w uzyskiwaniu

¹ K. Wódz, *Praca socjalna w środowisku zamieszkania*, Katowice 1998, s. 15.

usług i dostępu do zasobów w społecznościach lokalnych, administrowanie placówkami pomocy społecznej².

W pracy socjalnej wyróżnia się trzy podstawowe metody, wyodrębnione w zależności od rodzaju klienta:

- a. metoda prowadzenia indywidualnego przypadku – polega na wspieraniu człowieka znajdującego się w trudnej sytuacji i wiąże się z prowadzeniem przez pracownika socjalnego działań dwutorowych: bezpośrednich, czyli ukierunkowanych na klienta oraz pośrednich, polegających na oddziaływaniu na klienta za pośrednictwem otoczenia, w którym funkcjonuje,
- b. metoda pracy grupowej – polega na spożytkowaniu grupy i stosunków wewnątrzgrupowych w celu rozwoju jednostki oraz dopomagania grupie w jej rozwoju,
- c. metoda środowiskowa (organizowania społeczności lokalnej) – polega na uruchomieniu stałej lub cyklicznej akcji, której podmiotem działania jest określona grupa odbiorców. Metoda środowiskowa oznacza całościowe rozumienie środowiska lokalnego, pełną rejestrację jego problemów, kompleksowy system działań³.

W Polsce definicja pracy socjalnej została zapisana w ustawie o pomocy społecznej, według której pracę socjalną należy rozumieć jako „działalność zawodową, mającą na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi”⁴. Praca socjalna z zasady realizowana jest w ramach pomocy społecznej⁵, a jej podstawowymi narzędziami są: ustawa o pomocy społecznej, rozmowa, analiza dokumentów, wywiad środowiskowy, rozeznanie w środowisku, kontrakt socjalny oraz Indywidualny Program Wychodzenia z Bezdomności, który jest naczelnym instrumentem w pracy z osobami bezdomnymi i zakłada osiągnięcie efektów w trzech sferach: edukacji, zawodowej i mieszkalnictwa⁶. Pracownicy socjalni stanowią podstawową kadrę instytucji pomocy społecznej, ale zatrudniani są również często w organizacjach pozarządowych, których zadaniem jest pomoc potrzebującym⁷. Niezależnie od rodzaju definicji praca socjalna zawiera w sobie kilka charakterystycznych celów:

- a. ratowniczy – zapewnienie warunków do życia tym, którzy są ich pozbawieni,
- b. kompensacyjny – zaspokajanie potrzeb indywidualnych, których jednostki nie mogą zaspokoić we własnym zakresie,
- c. ochronny – minimalizowanie negatywnego wpływu, który nie może ulec zmianie,
- d. promocyjny – wspomaganie w rozwiązywaniu problemów i trudności w celu pomocy jednostkom i grupom w osiągnięciu bardziej satysfakcjonującego poziomu życia.

² Nowa definicja pracy socjalnej, IFSW 2000.

³ A. Banaszak-Dankowska, [et al.], *Praca socjalna w środowisku lokalnym*, cop. Warszawa 2005, s. 8.

⁴ Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku (Dz. U. z 2004 r. Nr 64, poz. 593, ze zm.).

⁵ I. Sierpowska, *Prawo pomocy społecznej*, Kraków 2006, s. 44-51.

⁶ M. Dębski, A. Michalska (red.), *Podręcznik streetworkera bezdomności*, Gdańsk 2012, s. 117-120.

⁷ Z. Markiewicz, *Zasada subsydiarności w pracy socjalnej. Działania na rzecz grup zagrożonych wykluczeniem społecznym [w:] Praca socjalna wobec rzeczywistych i potencjalnych zagrożeń człowieka*, red. J. Brągiel, P. Sikora, Opole 2005, s. 155-160.

Analizując definicje pracy socjalnej oraz jej cele, nasuwa się ogólna refleksja dotycząca pracy socjalnej, a mianowicie, że pomaga ona w zaspokajaniu każdego rodzaju potrzeb ludzkich. Poprzez próbę zaspokojenia tych potrzeb praca socjalna zmierza do usprawnienia społecznego funkcjonowania jednostek i grup. Istotą pracy socjalnej jest działanie, a więc zespół czynności, którym przyświeca i towarzyszy określony zamysł – zaspakajanie ludzkich potrzeb. Można zatem spróbować nazwać te czynności (działania), które będą definiowały pracę socjalną: prowadzenie kogoś ku czemuś, oddziaływanie na kogoś/na coś, wychowywanie, pomaganie, formowanie czegoś, zmienianie. Kolejna rzecz, która dla istoty pracy socjalnej ma ogromne znaczenia, to jej fundamentalne zasady, bez których praca socjalna nie mogłaby funkcjonować poprawnie. Do tych zasad należy zaliczyć: zrozumienie, umiejętność słuchania, wola, otwartość, etyka, nadzieja, wiara oraz wiedza.

Aby praca socjalna przynosiła owoce, owe zasady muszą funkcjonować po obu stronach warsztatu pracy socjalnej – po stronie pracownika socjalnego oraz po stronie podopiecznego. Wśród funkcji pracy socjalnej najczęściej wymienia się trzy podstawowe:

- a. **ochronną** – dominują w niej działania stabilizujące zmiany społeczne, zapewniające ład i porządek społecznego życia. Funkcja ochronna pomaga utrzymać równowagę w obliczu zachodzących zmian społecznych,
- b. **kontestującą** – w ramach tej funkcji pracownicy socjalni reprezentują interesy osób i środowisk wykluczonych społecznie, stają na straży ich uprawnień,
- c. **mediacyjną** – tu praca socjalna bierze bezpośredni udział w rozwiązywaniu problemów indywidualnych. Pracownicy socjalni stają się pośrednikami w przewycięzaniu sytuacji trudnej. W tym przypadku praca socjalna ma szczególne znaczenie dla podopiecznych, ponieważ w ramach funkcji mediacyjnej pracownik socjalny wchodzi w partnerskie relacje z osobą potrzebującą pomocy i opracowuje wraz z nią projekt rozwiązania trudnej sytuacji życiowej.

Biorąc pod uwagę powyższe aspekty pracy socjalnej, można podsumować, iż istotą pracy socjalnej jest dynamiczny proces zmian i przekształceń, ułatwiający jednostkom i grupom włączenie się w relacje z samym sobą, z innymi i przez innych⁸. Praca socjalna jest pewnego rodzaju misją, która dzięki swej służebnej naturze i indywidualnemu podejściu, ma służyć całemu społeczeństwu.

2. Praca socjalna w problemie bezdomności

Niezwykle trudnym zagadnieniem jest praca socjalna z osobami bezdomnymi. Wszystkie instytucje i osoby zaangażowane w pomoc bezdomnym, podejmują wielokierunkowe działania w celu łagodzenia i eliminowania problemu bezdomności. Owa pomoc wymaga podejmowania coraz to nowych wyzwań, związanych z unikalnością i indywidualnością problemu jakim jest bezdomność. Ze względu na złożoną naturę problemu, wieloczynnikowe przyczyny oraz bardzo dramatyczny, jednostkowy charakter, praca socjalna w stosunku do bezdomno-

⁸ E. Marynowicz-Hetka, *Pedagogika Społeczna*, t. 1, WN PWN, Warszawa 2006, s. 356.

ści staje się jedną z najtrudniejszych działalności pomocy społecznej. Na tym etapie zawsze pojawiają się liczne dylematy i pytania o to, jak skutecznie pomagać bezdomnym?

W problemie bezdomności, z uwagi na indywidualność przypadków, nie sposób określić jednego, uniwersalnego modelu pracy socjalnej i pomocy społecznej⁹. Szczególnego znaczenia w przypadku bezdomnych nabiera trzecia z omówionych funkcji pracy socjalnej – funkcja mediacyjna. Funkcja mediacyjna wypełniana jest zwykle przez metodę indywidualnego przypadku i wymaga aktywności obu stron – pracownika socjalnego i beneficjenta pomocy. Działania skupiają się na skali mikro i wymagają bezpośrednich relacji i kontaktów¹⁰.

Praca socjalna z osobami bezdomnymi powinna dotyczyć trzech podstawowych sfer funkcjonowania: schronienia, stylu życia i pracy¹¹. Efektywność w rozwiązywaniu problemu bezdomności jest związana z realizacją trzech rodzajów zadań: **profilaktycznych** (zapobieganie bezdomności), **osłonowych** (przeciwdziałanie degradacji osób bezdomnych), **aktywizujących** (motywowanie do zmiany stylu życia, samopomoc). Niestety wciąż dominuje podejście skoncentrowane na łagodzeniu objawów bezdomności, natomiast brak jest wystarczających działań o charakterze profilaktycznym, a w szczególności aktywizującym¹². To właśnie zmiana stylu życia oraz aktywizacja bezdomnego jest szansą na skuteczną pomoc. Bezdomni podlegający długotrwałej pomocy instytucji tracą samodzielność i wykazują bierność w podejmowaniu własnych wysiłków. Działania należy koncentrować na aktywnościach readapcyjno-rehabilitacyjnych, które uczą zachowań prospołecznych, umiejętności współpracy z innymi ludźmi oraz kwalifikacji niezbędnych do podjęcia samodzielnej pracy zawodowej. Wśród rozwiązań proponowanych bezdomnym, wciąż brakuje **Podejścia Skoncentrowanego na Rozwiązaniach (PSR)**. Owa metoda koncentruje się na celach krótkoterminowych, wykorzystuje mocne strony podopiecznego, tym samym zmusza do działania. W tradycyjnych metodach pracy z bezdomnymi dostrzec można, iż aktywność pozostaje najczęściej po stronie pracownika socjalnego, beneficjent natomiast odtwarza jedynie zaplanowany dla niego proces. Pożądany model powinien zakładać relacje odwrotne – wspierany przez pracownika socjalnego bezdomny powinien poszukiwać możliwości rozwiązań i być inicjatorem przynajmniej części pomysłów. Bezdomny musi zacząć pomagać sam sobie, a dopiero wtedy będą mogli pomóc mu inni.

Przy pracy z bezdomnym należy ustalić pewne etapy udzielania pomocy. Specyficzne położenie osoby bezdomnej determinuje rodzaj pomocy i kolejność jej udzielania. Należy brać pod uwagę stan psychofizyczny osoby bezdomnej i pamiętać o tym, że bezdomny to człowiek osłabiony fizycznie i psychicznie. Pracę z nim powinno się rozpocząć od poprawy jego kondycji fizycznej, dożywienia i poprawy zdrowia. Należy zdawać sobie sprawę z faktu, iż osobie bezdomnej niezwykle trudno jest koncentrować się od razu na potrzebach wysokiego rzędu, które przez wielu normalnych ludzi uznawane są za coś oczywistego. Weźmy sobie za przykład pracę zawodową. Nie należy w pierwszych dniach, czy nawet tygodniach pracy z bez-

⁹ Por. J. Kaup-Markiewicz, *Praktyczne aspekty pracy socjalnej z osobami bezdomnymi w obliczu realizacji zadań i etapu „drugiej szansy”* [w:] „*Druga szansa*” wolski program reintegracji społecznej, red. M. Starzyński, J. Wygnańska, Warszawa 2007, s. 26-31.

¹⁰ E. Marynowicz-Hetka, op. cit., s. 370-371.

¹¹ D. Piekut-Brodzka, *Bezdomni z wyboru a praca socjalna* [w:] *Praca socjalna służbą człowiekowi*, red. L. Malinowski, M. Orłowska, Warszawa 1998, s. 81-88.

¹² B. Szluz, *Bezdomność jako wyzwanie dla współczesnej pracy socjalnej* [w:] *Praca socjalna – Kształcenie – działanie – konteksty*, red. A. Kanios, M. Czechowska-Bieluga, Kraków 2010, s. 295-304.

domnym wymagać od niego, aby znalazł sobie pracę, skoro być może nie ma pojęcia o aktualnej sytuacji na rynku, czy też nie potrafi sprawnie komunikować się ze społeczeństwem. Doskonale obrazuje to koncepcja piramidy potrzeb Abrahama Maslowa, która potrzeby ludzkie porządkuje od najbardziej podstawowych (wynikających z funkcji życiowych) do potrzeb wyższego rzędu, które mogą aktywizować się dopiero po zaspokojeniu potrzeb niższych¹³. Dlatego też tak niezmiernie istotne jest stawianie przed bezdomnym realnych, krótkoterminowych celów, które posłużą za coś w rodzaju drogowskazu na złożonej ścieżce powrotu do społeczeństwa. W pierwszym etapie należy nawiązać więź z bezdomnym, stworzyć atmosferę zrozumienia i otwartości na jego potrzeby. W drugim etapie rozpoczyna się praca psychoterapeutyczna. Jej celem jest zmotywowanie bezdomnego do zmiany obrazu własnej osoby i obrazu świata, podwyższenie samooceny, zaszczepienie wiary we własne możliwości i wzbudzenie chęci zmiany własnego położenia. Etap trzeci to instrumentalna pomoc ku samopomocy, udzielanie pomocy rzeczowej i finansowej, tworzenie grup wsparcia i sytuacji pozwalających usamodzielnić się osobie bezdomnej¹⁴. Najtrudniejsza jest współpraca z osobami mającymi poczucie beznadziejności i przekonanie, że nic nie da się zmienić na lepsze. Przy współpracy z bezdomnym należy okazywać mu należyty szacunek i traktować zgodnie z zasadą godności osoby ludzkiej. Poczucie bycia szanowanym ma bardzo ważne, terapeutyczne znaczenie. Bezdomny nabiera pewności siebie i dostrzega szansę w rozwiązaniu swojego problemu. Należy wspierać w bezdomnym pozytywne myślenie i pokazywać możliwości wyjścia z bezdomności. Pomoc bezdomnemu jest o tyle trudna, że nie ma on pozytywnego wsparcia w postaci rodziny, współpracowników czy najbliższego otoczenia, pozostawiony jest sam sobie. Podstawową grupą wsparcia dla bezdomnych stają się instytucje udzielające im pomocy. Im szersze sieci wsparcia, tym większe szanse na powodzenie w przezwyciężaniu problemu. Swoje zastosowanie w problemie bezdomności powinna znaleźć wielosektorowa praca socjalna rozumiana jako aktywność nie tylko sektora publicznego czy organizacji pozarządowych, ale również rodziny, kościoła czy lokalnych grup nieformalnych.

3. Konieczność pomocy wielosektorowej

Pomoc społeczna, dzięki swojej genezie i wielowiekowej tradycji, jest niemalże z natury wielosektorowa. Wywodzi się bowiem z lokalnej pomocy chrześcijańskiej, rodzinnej i obywatelskiej, toteż początkowo instytucje pomocy społecznej były silnie wspierane przez inne sektory pomocowe. W polskich realiach nawet ustawa o pomocy społecznej zakłada wielosektorowość, jako sytuację pożądaną. Zapisano w niej bowiem, że pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej przy współpracy w tym zakresie z organizacjami pozarządowymi, kościołami, organizacjami wyznaniowymi, stowarzyszeniami, pracodawcami, osobami prawnymi i fizycznymi¹⁵. Rosnące znaczenie wielosektorowości w pomocy społecznej nadaje członkostwo Polski w Unii Europejskiej, która wyznacza kierunki przemian w pomocy społecznej w stronę aktywizacji i integracji społecznej, m.in. połączenia polityki społecznej

¹³ A. Podgórski, *Socjologia. Wczoraj – dziś – jutro*, Rzeszów 2006, s. 97-101.

¹⁴ D. Piekut-Brodzka, *O bezdomnych i bezdomności. Aspekty fenomenologiczne, etiologiczne, terapeutyczne*, Warszawa 2000, s. 245.

¹⁵ Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku (Dz. U. z 2004 r. Nr 64, poz. 593, ze zm.).

z polityką zatrudnienia. W podejściu takim podkreśla się, że podmioty publiczne nie są i nie mogą być jedynymi dostarczycielami usług socjalnych i nie mogą brać na siebie pełnej odpowiedzialności za redukcję kwestii społecznych. Włączenie w system pomocy społecznej podmiotów obywatelskich, gospodarki społecznej, a nawet rodziny i gospodarstw domowych pozwoli na holistyczną pomoc i skuteczniejszą aktywizację osób wykluczonych społecznie. Zatem publiczny, niedoskonały system pomocy społecznej powinien zostać zastąpiony mieszanym systemem działającym na zasadach pomocniczości i komplementarności¹⁶.

Z punktu widzenia problemu bezdomności niezwykle ważne wydaje się włącznie w pracę socjalną, poza sektorem publicznym, innych gałęzi, przede wszystkim sektora obywatelskiego, ale również sektora rynkowego, który dawałby szansę na usamodzielnienie się. W ramach sektora obywatelskiego zawierają się organizacje pozarządowe, które bezsprzecznie stanowią filar w pomocy osobom bezdomnym, ale również innym potrzebującym. Znaczenie organizacji pozarządowych regularnie wzrasta od końca lat 80. XX wieku. W sytuacji, gdy publiczne instytucje odpowiedzialne za rozwiązywanie problemu społecznego nie radzą sobie, uaktywnia się rola sektora organizacji pozarządowych, które nierzadko przejmują dużą część zadań należących do sektora publicznego, i tym samym wyręczają państwo, biorąc na siebie trud i odpowiedzialność za dany problem. Wzorcowym może być przykład pomocy osobom bezdomnym. Zdecydowana większość placówek świadczących pomoc bezdomnym należy do organizacji pozarządowych i kościelnych. Organizacje społeczne są niezwykle potrzebne, gdyż świadczą kompleksową, profesjonalną i efektywną pomoc. Zorientowane na człowieka, najlepiej potrafią ocenić sytuację i określić indywidualne potrzeby.

Kolejną specyficzną grupę podmiotów, które uzupełniają wielosektorowy system pomocy społecznej, są organizacje kościelne i wyznaniowe. Poza swoją stricte służebną wobec potrzebujących rolę, Kościół zapewnia coś więcej, a mianowicie społeczno-obywatelską inicjatywę. Wydaje się to niezmiernie ważne z punktu widzenia wielosektorowości, ponieważ Kościół włącza w działania pomocowe lokalny sektor rodzinno-obywatelski. Nieformalne zaangażowanie wielu ludzi powoduje rozszerzenie działania, a przez to większą skuteczność. Kościół ma ogromną zdolność łagodzenia sporów i niemalże w naturalny sposób angażuje do pomocy najbliższe otoczenie osoby uwikłanej w problem. Parafia pełni rozbudowaną funkcję socjalną i integracyjną. Podejmuje działania, które na stałe powinny wpisać się w system pomocy społecznej, również instytucji publicznych. Poszukiwanie dróg do najbliższego otoczenia podopiecznych oraz zachęcanie ich do współpracy i często zażegnanie wielu konfliktów mogłoby stać się jednym z kluczowych działań w stronę skutecznej pomocy osobom bezdomnym.

To właśnie rodzina i lokalne grupy nieformalne stanowią kolejny element wielosektorowej układanki. Wydaje się, że bez czynnego zaangażowania tych podmiotów ciężko będzie o sukces. Rodzina i grupy lokalne – jako najbliższe otoczenie – najlepiej znają potrzeby i oczekiwania podopiecznych pomocy społecznej. Nierzadko sama możliwość kontaktów z rodziną ma charakter terapeutyczny, na przykład w sytuacji osób bezdomnych. Widząc zaangażowanie i chęć pomocy ze strony najbliższych, łatwiej o samodyscyplinę i aktywne działania w stronę wyjścia z problemu. Trudno jest ocenić siłę lokalnych i rodzinnych oddziaływań, ale z pewnością jest ona wielka i powinna stać się stałym komponentem pracy socjalnej.

¹⁶ M. Grewiński, *Wielosektorowa polityka społeczna. O przeobrażeniach państwa opiekuńczego*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2009, s. 266-267.

Oprócz klasycznych organizacji pozarządowych, sektor obywatelski uzupełniają podmioty gospodarki społecznej, które choć powiązane z rynkiem pracy, nie działają z chęci maksymalizacji zysku, lecz realizują cele społeczne, a ściślej dają możliwość zatrudnienia osobom wykluczonym społecznie, nieradzącym sobie w warunkach wolnorynkowych. Przykładami mogą być spółdzielnie socjalne, centra integracji społecznej, czy kluby integracji społecznej – zakładane przez osoby w trudnej sytuacji życiowej, by pomagać osobom w równie trudnej sytuacji. Firmy społeczne mogą podejmować działalność w dowolnej branży (np. gastronomia, budownictwo, usługi sprzątające), jednak nadrzędnym celem powstawania takich firm jest organizacja miejsc pracy dla osób w ciężkiej sytuacji życiowej, zawodowej, finansowej, które z różnych przyczyn nie mogą znaleźć zatrudnienia na otwartym rynku pracy. Bezrobocie, szczególnie długotrwałe¹⁷ stanowi poważną barierę przed powrotem na rynek pracy, powrotem do społeczeństwa i przezwyciężeniem trudnej sytuacji. Ponowny powrót osób bezdomnych do społeczeństwa, ich reintegracja wymaga aktywizacji zawodowej. Bezdomni są grupą zdecydowanie defaworyzowaną na rynku pracy. Walka z powszechnym przekonaniem o ułomności osób bezdomnych powinna stać się elementem strategii ich aktywizacji zawodowej. Zachęcanie osób bezdomnych do podejmowania wyzwań, pokonywania swoich ograniczeń i aktywnych działań może stać się ogromną szansą na wyjście z bezdomności.

Wielosektorowa pomoc społeczna i praca socjalna kierowana z różnych podmiotów jednocześnie ma większą siłę oddziaływania, przez co jej efekty są trwalsze i skuteczniejsze. System pomocy społecznej oparty na komplementarności powinien wyznaczać kierunki współczesnych przemian w ramach polityki społecznej państwa.

4. Podsumowanie

Niezwykle trudny proces pomocy osobom bezdomnym wymaga kompleksowego podejścia. Praca socjalna kierowana do tych osób musi uwzględniać wiele kierunków działań oraz angażować różnorodne podmioty i organizacje życia społecznego. Ogromnie ważne wydaje się włączenie w proces wychodzenia z bezdomności rodziny i grup lokalnych, które w sytuacji sprzed bezdomności zajmowały kluczowe, centralne miejsce w życiu osób bezdomnych. Tylko współpraca i współdziałanie wielu sektorów zapewni wykorzystanie wszystkich możliwości pomocy, co z kolei zwiększy szanse na przezwyciężenie problemu. System pomocy społecznej zbudowany na zasadach pomocniczości i komplementarności lepiej wpisuje się we współczesne potrzeby i daje pełniejszą realizację usług socjalnych. Wspieranie sektora publicznego przez sektor obywatelski oraz rynkowy prowadzi do aktywizacji i integracji osób wykluczonych społecznie. Model pomocy społecznej z Podejściem Skoncentrowanym na Rozwiązaniach wydaje się być komplementarny. Gwarantuje bowiem skuteczniejszą pomoc i wykorzystuje indywidualny potencjał podopiecznych pomocy społecznej.

¹⁷ Szerzej na temat bezrobocia w: M. Kabaj, *Bezrobocie i ubóstwo* [w:] *Człowiek, rynek, sprawiedliwość*, red. M. Kabaj [et al.], Towarzystwo Wydawnicze i Literackie, Warszawa 2001, s. 155-201; M. Kabaj, *Strategie i programy przeciwdziałania bezrobociu w Unii europejskiej i w Polsce*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2004.

BIBLIOGRAFIA

- Banaszak-Dankowska A., [et al.], *Praca socjalna w środowisku lokalnym*, cop. Warszawa 2005.
- Dębski M., Michalska A. (red.), *Podręcznik streetworkera bezdomności*, Gdańsk 2012.
- Grewiński M., *Wielosektorowa polityka społeczna. O przeobrażeniach państwa opiekuńczego*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej TWP, Warszawa 2009.
- Kabaj M., *Bezrobocie i ubóstwo* [w:] *Człowiek, rynek, sprawiedliwość*, red. M. Kabaj [et al.], Towarzystwo Wydawnicze i Literackie, Warszawa 2001.
- Kabaj M., *Strategie i programy przeciwdziałania bezrobociu w Unii europejskiej i w Polsce*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2004.
- Kaup-Markiewicz J., *Praktyczne aspekty pracy socjalnej z osobami bezdomnymi w obliczu realizacji zadań i etapu „drugiej szansy”* [w:] *„Druga szansa” wolski program reintegracji społecznej*, red. M. Starzyński, J. Wygnańska, Warszawa 2007.
- Markiewicz Z., *Zasada subsydiarności w pracy socjalnej. Działania na rzecz grup zagrożonych wykluczeniem społecznym* [w:] *Praca socjalna wobec rzeczywistych i potencjalnych zagrożeń człowieka*, red. J. Brągiel, P. Sikora, Opole 2005.
- Marynowicz-Hetka E., *Pedagogika Społeczna, t. 1*, WN PWN, Warszawa 2006.
- Piekut-Brodzka D., *O bezdomnych i bezdomności. Aspekty fenomenologiczne, etiologiczne, terapeutyczne*, Warszawa 2000.
- Piekut-Brodzka D., *Bezdomni z wyboru a praca socjalna* [w:] *Praca socjalna służbą człowiekowi*, red. L. Malinowski, M. Orłowska, Warszawa 1998.
- Podgórski A., *Socjologia. Wczoraj – dziś – jutro*, Rzeszów 2006.
- Sierpowska I., *Prawo pomocy społecznej*, Kraków 2006.
- Szluz B., *Bezdomność jako wyzwanie dla współczesnej pracy socjalnej* [w:] *Praca socjalna – Kształcenie – działanie – konteksty*, red. A. Kanios, M. Czechowska-Bieluga, Kraków 2010.
- Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku (Dz. U. z 2004 r. Nr 64, poz. 593, ze zm.).
- Wódz K., *Praca socjalna w środowisku zamieszkania*, Katowice 1998.

ZABOROWSKA AGNIESZKA, doktor nauk humanistycznych w zakresie socjologii. Adiunkt w Katedrze Życia Społecznego Rodziny w Instytucie Nauk o Rodzinie i Pracy Socjalnej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Autorka kilkunastu publikacji naukowych o tematyce społecznej i socjologicznej. Realizatorka projektów badawczych z zakresu nauk społecznych. Bezdomnością zajmuje się od czasów studiów doktoranckich, czego efektem była rozprawa doktorska na temat: *Bezdomność w polityce społecznej na przykładzie miasta Radomia. Analiza socjologiczna*. Aktywny członek Polskiego Towarzystwa Polityki Społecznej. Zainteresowania badawcze: kwestie społeczne, patologie społeczne, praca socjalna, marginalizacja i wykluczenie społeczne, społeczna problematyka bezdomności, społeczna problematyka rodziny.